

КРАЄЗНАВСТВО У ТВОРЧОСТІ АНДРІЯ МАЛИШКА

Український народ багатий на таланти, що входять з його гуші й черпають натхнення з найкращих надбань своєї Вітчизни. Одним із таких митців, безперечно, є Андрій Малишко (1912–1970).

Першою вчителькою й наставницею майбутнього визначного поета стала його мати. Саме від неї малий Андрійко виніс незрадливу любов до рідної мови і землі, народних пісень та дум [1]. Усе своє життя мати митця ходила у рясній спідниці, у вишитій сорочці в зозулях, в очіпку й боса. Навіть їдучи в Київ до сина у гості, вона взувалась лише перед дверима синівського дому. На прохання А. Малишка жінка відповідала: «Я ходжу боса, тому що оці мої вузлуваті ноги відчують землю, я від неї наснажуюсь і здоровішою почуваюся» [2]. Саме від неї у ранньому дитинстві почув майбутній поет народну пісню, яка супроводжувала митця все його життя, надихаючи на створення чарівних рядків, що глибоко западали в душу.

Ще однією наставницею й невичерпним джерелом натхнення для Андрія Малишка стала рідна земля. Дмитро Павличко у передмові до збірки його творів писав: «Дніпро і задніпровська далина, над якою не міг не літати він малим на своїх уявних крилах, дали йому відчуття широчіні, яке переросло в його власну душевну рису. Напівгірські краєвиди Обухівщини, що обриваються трипільськими кручами і різко переходять у безмежну рівнину Лівобережжя, повинні були викликати в чутливій душі малого Андрія враження контрасту, яке пізніше, ніби якась внутрішня закономірність Малишкової поезії, відбиватиметься на сміливому сполученні в ній антагоністичних метафор». Від «малої» Батьківщини до «великої» один крок:

Україно моя, мені в світі нічого не треба,
Тільки б голос твій чути і ніжність твою беретти.

В Україні, її героїчному й трагічному минулому, народній пісні все своє життя черпав Андрій Малишко натхнення. І це не могли не відчувати численні читачі, для яких його поезія була сердечною, щирою та простою й одночасно глибокою, сповненою емоційної напруги почуттів, вражень та настроїв [3].

Рядки, що виходили з-під пера поета, були яскравим відображенням його душі, прагнень, любові та сумнівів та несли на собі відбиток епохи, в яку жив і творив митець.

Будучи учнем неокласиків М.Зерова й М.Рильського [4], Андрій Малишко став свідком кривавих сталінських репресій, буремних воєнних років, періоду післявоєнної розрухи, часів наступу на українську культуру.

Саме тому життя і творчість класика вітчизняної поезії, пісні на вірші якого давно стали народними, не були простими й безхмарними.

Поета хвилювала проблема історичної пам'яті народу. Ряд віршів на цю тему «В завійну ніч з незвіданих доріг...», «Приходять предки, добрі і нехитрі...» є актуальними й хвилюючими душі читачів і нині. Гостро, болісно відчував він свій обов'язок перед далекими пращурами, котрих непокоїть, якими ми стали.

Чи ти не став розщепленим, як атом,
Недовірком, схизматом чи прелатом,
Ярижкою нікчемним, псом на влові?
Дитино наша, ягодо з любові!

Поет почував свій особистий борг перед минулим і майбутнім, перед усім, на світі сущим, чорним хлібом і низенькою батьківською хатою, ручаєм і сосною, щастям закоханих... «А вже найбільше, чуєте ви, мамо, Я вам заборгував і не віддав Ні шеляга за перше рідне слово...» – зізнається він. Мотив обов'язку перед цілим білим світом чи не найголосніше зазвучав у поезії Андрія Малишка останніх літ, особливо ж у його «Роздумі» («Чи встигну я цей камінь обтесати?»).

Уже десь на останньому пружі замислився митець: а чи віддав я всі борги, «чи встигну я цей камінь обтесати?», бо «поїзд мій вечірній у долині Не може довго ждати...». А з каменя витесує він Людину, наче Бог творить Всесвіт. І ось «уже на камені засяли очі і налились блакиттю», уже «уста людські жагою затремтіли і ожили...». Та все одно – це ще мертвий камінь. Як же вдихнути в нього душу, життя? «Витесати слово хоч єдине і вкласти в очі, в губи кам'яні» – ось чого домагається поет. Без мови все мертве. Без мови немає життя.

Тож і любив А.Малишко рідну мову, рідне слово та пісню над усе. Цією любов'ю осяяна його поезія. У поетичних циклах «Пісня дороги», «Пісня яворів», «Сонети обухівської дороги» поет повертався у своє дитинство, із вершин життєвого досвіду й мудрості осмислював минуле та сучасне, розмірковував над майбутнім. Він замислювався над своїм корінням. У «Сонетах обухівської до-

роги» це видно вже з їхніх назв: «Я з тих країв, де сині оболоні...», «Я з тих країв, де за Дніпром кургани...», «І ти з такого ж поля» та ін.

Любов митця до героїчних й нерідко трагічних сторінок минулого України пояснюється в першу чергу тим, що боротьба народу за свою волю була й історією його родини. Рідного брата поета – Петра – розстріляли як учасника національно-визвольних змагань 1917–1921 років.

Відтак Андрія Малишка важко назвати виятково офіційним поетом радянських часів. Увійшовши в українську поезію в несприятливі для живої творчості сталінські часи, він спромігся зберегти щирість і тоді, коли всупереч собі доводилося віддавати данину тогочасній ідеологічній кон'юнктурі.

Митець страждав через власну духовну роздвоєність. Йому не вистачало внутрішньої сили, щоб оголосити відверту непокору тоталітарній системі, але й бути байдужим спостерігачем того, що відбувалося з його народом, його Вітчизною, він не міг. Неодноразово поет публічно обурювався політикою Лазаря Кагановича щодо українського народу.

Коли на політичну арену вийшли шістдесятники та почалися репресії проти них, А.Малишко разом з Олесем Гончаром та керівником авіаоб'єднання Олегом Антоновим підписався під запитом до ЦК КПУ з вимогою пояснити причини арештів. Писав він до ЦК обурені листи й з приводу того, що в Україні немає вищих навчальних закладів, де б викладали українською мовою, і що українські книги виходять жалюгідними тиражами. Він розумів, що Україна далеко не «між рівними рівна», як це декларувалося на словах, і називав її лише українською вивіскою, а не суверенною республікою.

Андрій Малишко, як і більшість поетів радянського періоду, був непростим і неоднозначним у

своїх стосунках із друзями та побратимами по перу. Час, в який йому довелося жити й творити, жорсткі ідеологічні рамки та обмеження штовхали митця на вчинки супроти власної волі й совісті, у котрих поет розкаювався все своє життя. Так, не міг він пробачити собі того, що 1951 р. долучився до цькування Володимира Сосюри, якого чотири дні поспіль огульно критикували на пленумі Спілки письменників за поезію «Любіть Україну», а на шпальтах офіційного періодичного видання радянської доби «Правда» прозвучало навіть звинувачення в «українському буржуазному націоналізмі» [5].

На похоронах друга у січні 1965 р. митець виступив із промовою. З гіркотою та болем він промовив: «Холодно тобі зараз, поете?! І сніг над тобою іде дуже холодний. Над твоєю труною, у цей холодний зимовий день ми клянемося, що будемо любити свою мову, свій кароокий народ, як ти заповідав у своєму вірші «Любіть Україну!». І нехай дурість кретинів і невігласів, прелатів і єзуїтів, яка вкоротила тобі життя після написання цього вірша, зів'яне над могилою великого українського поета!».

Андрій Малишко не був дисидентом. Але водночас він не вписувався в образ офіційного сурмача. Він був поетом і, як справжній митець, відчував трагізм ситуації, в якій доводилося жити й творити. У його творчій спадщині знаходимо рядки, присвячені другові – поетові Олексі Влизьку, що загинув під час сталінських репресій. Писав митець і про розстріляного в 1934 р. Григорія Косинку, замордованого на Соловках драматурга Миколу Куліша [6].

На першому місці для Андрія Малишка завжди була любов до рідної України, яку поет проніс через усе своє життя, і яка світить вдячним читачам крізь роки.

Джерела та література

1. Кушнір Л. «Отут я походив...». Сьогодні – 100 років від дня народження Андрія Малишка. «УМ» побувала на батьківщині поета, в Обухові, звідки мати його «на зорі проводжала і рушник вишиваний на щастя дала» // Україна молода. – 2012. – 14 листопада.
2. Сергей Сак, внук поэта: «Отец хотел, чтобы Андрей Малышко стал сапожником» // Сегодня. – 2008. – 22 октября.
3. Сизоненко А. М. Малышко // Зеркало недели. – 2001. – № 19. – 19 мая.
4. Дроздовский Д. «Стежина» Малышко: Первый концерт на французском // Зеркало неде-

ли. Украина. – 2012. – № 41. – 16 ноября.

5. Тарасова О. Бунтар, з-під пера якого линула ніжна лірика: Завтра минає сто років з дня народження українського поета Андрія Малишка // Вечірній Київ. – 2012. – № 115/116 (19007/19008). – 13 листопада.

6. Унгурян О. «Узнав, что сын сочиняет стихи, отец порвал его тетради. Тогда 12-летний Андрей взял спички и... пошел поджигать хату»: Сегодня исполняется 100 лет со дня рождения классика украинской литературы Андрея Малышко // Факты и комментарии. – 2012. – 14 ноября.